

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

DÁVID MIHÁLY JÁNOS
KEZDÉNYÁSABÉLY.

Tizenegyedik évfolyam.

SZAMOSÚJVÁRTT,

Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája

1897.

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

Tartalom.

I. Főczikkek.

	Lap.
<i>Bányai Gratiána,</i>	Mi a te fájdalmad (költemény.) 103.
" "	(Gerlai Sarolta) A meghalt gyermek (költemény) 140.
" "	Szenvedni és hallgatni (költemény) 170.
<i>Cselingárián Jakab,</i>	Az új-esztendő Örményországban 72.
" "	Az 1896. évi vizkereszt ünnepe Tiflisben 188.
<i>Fáraó Simon,</i>	Világosító-Szt.-Gergely évfordulati ünnepe 203.
<i>Dr. Gopcsa László,</i>	A hazai örmények 283.
<i>Harmath Domokos,</i>	Nyári levél 282.
<i>Harmath Lujza,</i>	Az örmények műkincsei 177.
<i>Józsa tanárné,</i>	Felhívás a nemesszívű emberbarátokhoz 301.
<i>Komáry Erzsébet,</i>	Az örmény nők 75.
<i>Kritsa Klára,</i>	Nyílt levél Márton Dávid főgymnasiumi tanár urhoz 286.
<i>Kritsa Péter,</i>	Munkál a jó atya (költemény) . . . 381.
<i>László Márton,</i>	Márton Dávid „Szép Árát” című tragediája 360.
<i>Lunkai,</i>	Szamos tündére (költemény) 80.
" "	Elmulás és öröklét (költemény) . . . 234.
<i>Márton Dávid,</i>	„Szép Árát” tragedia öt felvonásában 20, 42, 81, 120, 140, 182, 207.
<i>Merza Gyula,</i>	Az örmény emlékszobor 4.
" "	Lönhárt Ferencz 36.
" "	A hazai örmények létszáma és örmény kath. jellege 103.
" "	Luszinián Leo síremlékénél 295.
<i>Mihály Imre,</i>	Álnirá (költemény) 17.
<i>Dr. Molnár Antal,</i>	Két örmény főpap 1.
" "	Örmény menekültek 33.
" "	Örményország fővárosa a Bagratidák alatt 67, 99, 133.
" "	Az örmény nyelv történetéhez 167, 200.
" "	Örményország és a keleti események 231, 265.

	Lap.	
<i>Dr. Molnár Antal,</i>	Az aug. 18-iki bombamerénylet Konstantinápolyban	291.
" "	Orosz-Örményországból — Az ör- mények közgazdasági szerepe	328.
" "	Kihallgatáson a katolikosznál .	357.
<i>Dr. Patrubány Lukács,</i>	Perzsa-örmény érintkezések . .	137.
" "	Hubschmann perzsa tanulmányai tekintettel az örmény nyelv- re	48, 88, 151.
<i>Rusz János,</i>	A moldovai örmény templomok feliratai	351.
<i>Sallak Róza,</i>	A fogoly leány (költemény) . .	12.
" "	Egy szép kis örmény leány em- lékkönyvébe (költemény) . .	40.
" "	Margit (Egy Szamosújvárról el- szakadt leánynak. Költemény)	71.
" "	A szamosújvári temetőben (köl- mény)	137.
" "	Az elhagyott örmény menyasz- szony dala	203.
" "	Változás (költemény)	268.
<i>Simay Gergely,</i>	Mikor vagyok boldog? (Thopál Nálbánt költeménye)	2.
" "	Honvagy (Háj költeménye)	36.
" "	Bűnhődés (Ighál költeménye) . .	67.
" "	Habozás (Kh. P. költeménye) . .	98.
" "	Ruben anyjának dala (Háj köl- teménye)	132.
" "	Miért sirsz? (Ch. K. költeménye)	166.
" "	Hullámok (P. G. költeménye) . .	199.
" "	Meddig? (Ch. H. költeménye) . .	230.
" "	Az örmény katona (Várt költe- ménye)	264.
" "	A szem (Castell költeménye) . . .	294.
" "	Vallomások (költemény)	327.
" "	Az örménység symboluma (Pát- kánian költeménye)	357.
<i>Szongott Kristóf,</i>	Kár, hogy csak álom volt	17.
" "	A nemzetek közös jogai Jeruzsá- lemben	40.
" "	„Szolnok-Doboka-megyei nők ez- redévi emléklapja“	52.
" "	Vártánian József basa	65.
" "	A „Szép Árá“ szerzője (Márton Dávid)	195.

	Lap.
<i>Szongott Kristóf,</i>	Issekutz Antal. Déva város polgármestere 227.
" "	A magyarhoni örmény családok genealogiája 235, 268, 307, 331, 366.
" "	Placsintár Dávid, Szamosújvár város polgármestere 259.
" "	Két arckép a szamosújvári közéletből 323.
" "	Ősi emlék a Dániel-család birtokában 355.
<i>Dr. Temesváry János,</i>	Egy érdekes római sestertius 180.
<i>Voith Antal,</i>	A zejthuni örmények 172, 253.
" "	Előszó „Elméleti és gyakorlati örmény nyelvtan”-omhoz 304.
„Magyarorsz. és a nagyvilág”	K. Papp Miklós 163.
<i>Sz. K.</i>	Besiktáslán, a költő 97.
" "	Regényirodalmunk úttörője 131.
" "	Európa és az örmény szabadság 58.
" "	Magyar lapok szemléje. — A keleti kérdéstről — 92.

II. Kisebb közlemények.

	Lap.		Lap.
A „Contemporary Review“	128.	Egyetemi örmény hallgatók Németországban	158.
A legyőzhetetlen bölcsész	384.	Érdekes oklevelek	158.
A magyarok származása	157.	Értesítés a szamosújvári főgymnasiumról	224.
A szamosújvári m. kir. állami főgymnasium	287.	Hátszágádár bucsúhely	224.
A „Szép Ará” írójának szép levele	256.	Kiugazított hibás statisztika	62.
A sziámi király	290.	Kitüntetett lepke-gyűjtemény	353.
A szucsávai örmények	384.	Leo pápa és a nemzetközi béke	191.
A tiflisi örmények	223.	Magyar konzul Tiflisben	96.
Az ázsiai örmények	385.	„Mit várjunk a parlamenttől?”	61.
Az erdélyi örmény püspökség	158.	Nuridsán patriarkha	317.
Alcházov tábornok	192.	Örmény szokás Romániában	191.
Armenia és a magyarok királya	25.	Örmény tanulók	63.
Báró Dániel Ernő válasza Czetz tábornok	25.	Szamosújvár legelső tisztikara	318.
Dömötör János felköszöntője	126.		

	Lap.		Lap.
Strumph Antal armenista	62.	Dr. Wolff Bogdán törzs-	
Tudós nők Armeniában . . .	96.	orvos kitüntetése . . .	60.

III. Irodalom és művészet.

	Lap.		Lap.
A budapesti nemzetközi műkiállítás	129.	Majláth püspök és a ka- tholikus irodalom . . .	225.
A francia lapok	63.	Nyilatkozatok Merza Gyula röpiratáról	63.
„A hónapok hódolata“ . . .	96.	Örmény nemese Horváth- országban	257.
Az „Ellenzék“ távirata . . .	194.	Örmény püspökség	27.
Az örmény nyelv	159, 354.	Örményországi vértanúk .	354.
„Armenische Beiträge“ . . .	128.	Petőfi szobra és az ör- mény nyelv	257.
Egy művész	192.	„Szép Árá“ a magyar színpadon	128
Előfizetésre való felhívás	318.	„Tiszántúl“	193.
Eredeti török oklevél . . .	129.	Vámbéry előadása	28.
Erzsébetváros monografiája	27.	Vásárhelyi Boldizsár mil- leniumi imája	64.
Felolvasás Örményország- ról	318.		
Gróf Csáki Albin	26.		
„Hántesz Ámszoreá“	158.		
Levél a szerkesztőhöz . . .	225.		

IV. Közgazdasági élet.

	Lap.		Lap.
A földmívelés érdekében . .	190.	Örmény gőzhajó-társaság .	129.
A pénzügyminiszter nyilat- kozata	258.	Örmény telepítvényesek .	29.
A szamosvölgyi vasút	226.	Törökország pénzügyeinek rendezése	30.
Lázár tábornok milliói . . .	64.	Új vasútvonal Erdély- ben	29.
Népszerű előadások	159.		

V. Mi ujsag az örmény világban?

	Lap.		Lap.
A bakui örmények	322.	A magyar béke-egyesület	31.
A Bucarestben megjelenő „Adeverul“	32.	A missionariusok	322.
A „Fővárosi Lapok“ diplo- matája	160.	A moszkvai Lázárevféle örmény akadémia . . .	385.
		A „Neue Freie Presse“ . .	290.

	Lap.		Lap.
A keleti kérdés, mint hozomány	160.	Menekült örmények Oroszországban	161.
A perzsiái kurdok	32.	Ormánián pásztorleveléből	290.
A segély-alap	322.	Örmény árvaintézet	386.
A szabad lábra helyezett Undseán Ábig	162.	Örmény árvák Olaszországban	386.
A szultán és Gladstone	226.	Örmény festő	322.
A szultán politikája	194.	Örmény kivándorlók Bulgáriában	161.
A török kormány	32.	Örmény menekültek Bulgáriában	161.
Az örmény bebörtönözöttek szabadsága	161.	Örmény nevelő-intézet	385.
Az örmények érdekében tartott gyűlés	386.	Örmény testvéreink segélyezése	161.
Az örmények meszárlása	31.	Politika egy családi ünnepélyen	130.
Az örmény keresztények érdekében	30.	„Pro Armenia“	226.
Az új örmény patriarcha	30.	Rekvium a vértanúkért	130.
Armenophil tüntetés Svájcban	322.	Segély az örményországi inségeseknek	258.
Eredeti tudósítás a török fővárosból	320.	Terv a háború megelőzésére	162.
Érdekes interview	130.	Tudósítás Bulgáriából	31.
Francia-örmény társaság	161.	Tudósítás Triesztből	32.
Ingyenes konyha	130.	Új konzulatus	161.
Kiköltöztető társaság	385.		

VI. Képek.

Ábáhuni Jeznik 1. lap.; Ormánián Mághákiá 1; dr. Patrubiány Lukács 16; Örmény menekültek öldöklése a „Bosporus“-ban 33; Vártánián József basa 65; Besigtháslián, a költő 97; Áboveán Chácshádur 131; K. Papp Miklós 163; A „Szép Árá“ szerzője (Márton Dávid) 195; Issekutz Antal, Déva város polgármestere 227; Placsintár Dávid, Szamosújvár város polgármestere 259; A merénylet színhelye a bombavetés után 291; Folyosó és szoba a robbanás közelében 293; Voith Miklós 324; Duha Bálint 326; Örmény püspöki kereszt 355. Összesen: 16 kép.

VII. Tartalom. Boríték.

Ezen füzethez félív melléklet („Tartalom“) van csatolva. A borítékon „Hazai Krónika“ és „Szamosújvári Híradó“ czim alatt huszonnégy oldalra terjedő olvasmány.

Az „Armenia“ eddigi dolgozótársai.

- Ábrahám Zachar* (Szamosújvár.)
Abrahámné Gámn Erzs (Szamosújvár.)
Dr. Akoncz Károly (Kolozsvár.)
Alexáné Kepri Anna (Szamosújvár.)
Avedik Lukács (Erzsébetváros.)
Azírján István (Konstantinápoly.)
Bányai Elemér (Szamosújvár.)
Bányai Gratiána (Esztergom.)
Bárány János (Maros-Vásárhely.)
Bárány Lukács (Szamosújvár.)
Id. báró Bornemissza Károly (Deés.)
Csetz János (Buenos Aires; Amerika.)
Cseligárián Jakab (Budapest.)
Csiky Lukács (Erzsébetváros.)
Dr. Csiky Viktor (Kolozsvár.)
Csontos János (Budapest.)
Duha Dávid (Ujvidék.)
Dr. Erődi Béla (Budapest.)
Dr. Esterházi Sándor (Kassa.)
Esztegar Berta (Kolozsvár.)
Esztegar Gergely (Szamosújvár.)
Dr. Esztegar László (Budapest.)
Fáraó Simon (Csik-Szépvíz.)
Dr. Fejér Dávid (Gyergyó-Szt.-Miklós.)
Fejér Gerő (Gyulafehérvár.)
Felekiné Munkácsi Flóra (Budapest.)
Filép Gábor (Fasnád.)
Dr. Fogolyán Tivadar (Szamosújvár.)
Dr. Fogolyánné Bánai Blanka (Sz.újvár.)
Dr. Gajzágó Béla (Kolozsvár.)
Gajzágó Ferencz (Szamosújvár.)
Gajzágó Manó (Budapest.)
Gajzágó Salamon (Budapest.)
Gajzágóné Simai Irma (Kolozsvár.)
Dr. Gopcsa Jakab (Szamosújvár.)
Gopcsa Joachim (Szamosújvár.)
Dr. Gopcsa László (Budapest.)
Govrik Gergely (Erzsébetváros.)
Görög Joachim (Gyergyó-Szt.-Miklós.)
Harmath Domokos (Furda.)
Harmath Ilona (Szamosújvár.)
Harmath Lujza (Mosou.)
† Dr. Hánusz János (Bécs.)
Dr. Herrmann Antal (Budapest.)
Hornyis Ferencz (Gattája.)
† Hóke Lajos (Kaposvár.)
Hummer Nándor (Budapest.)
Dr. Issekutz Viktor (Erzsébetváros.)
Józsa Jánosné (Szamosújvár.)
Kapalán Márton (Szamosújvár.)
† Karátsonyi Károly (Szamosújvár.)
Dr. Kádbé Ferencz (Maros-Vásárhely.)
Kordin Marika (Budapest.)
Gróf Kornis Viktor (Szent-Benedek.)
Dr. Kosutány Tamás (Magyar-Ovár.)
Kovács János (Kolozsvár.)
Kozma Dóme (Deés.)
† Kozocsa Tivadar (Budapest.)
Kritsa Klára (Gyergyó-Szt.-Miklós.)
Kritsa Konrad (Gyergyó-Szt.-Miklós.)
Kritsa Péter (Gyergyó-Szt.-Miklós.)
Gróf Kun Géza (Maros-Németi.)
László Márton (Szamosújvár.)
Lukács Béla (Budapest.)
Laukai (Szamosújvár.)
† Markovits Jakab (Erzsébetváros.)
Dr. Mály István (Kolozsvár.)
Márton Dávid (Lugos.)
Dr. Mártonfi Lajos (Szamosújvár.)
Merza Gyula (Kolozsvár.)
Mihály Imre (Szamosújvár.)
Dr. Moldován Gergely (Kolozsvár.)
Dr. Molnár Antal (Budapest.)
Moszfóán Cháchádur (Bukarest.)
† Murádin János (Arad.)
Novák Antal (Szamosújvár.)
Dr. Nuricsán József (Budapest.)
Oncs József (Nagy-Iklód.)
Orel Máté (Gyergyó-Szt.-Miklós.)
Ornstein József (Szamosújvár.)
Papp Gusztáv (Szamosújvár.)
Papp Mózes (Nagy-Szeben.)
Pappné Kerekes Emilia (Szamosújvár.)
Páll Bogdán (Szamosújvár.)
Dr. Patrubány Lukács (Budapest.)
Placsintár Dávid (Szamosújvár.)
Dr. Réthy László (Budapest.)
Rudnyánszky Gyula (Szeged.)
Rusz János (Szamosújvár.)
Sallak Róza (Nagy-Enyed.)
Dr. Salzbauer János (Kolozsvár.)
Sándor József (Kolozsvár.)
Simay Gergely (Szamosújvár.)
Dr. Simay Gyula (Nagy-Várad.)
Dr. Simay János (Szamosújvár.)
Dr. Szamosi János (Kolozsvár.)
Dr. Szilágyi Sándor (Budapest.)
Szongott Kristof (Szamosújvár.)
Szongott Margit (Bécs.)
Gróf Teleki Sándor (Budapest.)
Dr. Temesvári János (Szamosújvár.)
Téglis Gábor (Déva.)
Dr. Tótor József (Gyulafehérvár.)
Dr. Torma Miklós (Deés.)
Torma Zsófia (Szászváros.)
Dr. Telfy Iván (Budapest.)
† Törös Tivadar (Budapest.)
Dr. Turcsáné Placsintár Gizella (Kolozsv.)
Dr. Turcsa János (Kolozsvár.)
Turcsa Mihály (Bécs.)
Tutsek Anna (Budapest.)
Vadnai Károly (Budapest.)
Vajna Károly (Szamosújvár.)
Vajnáné Stock Leopoldin (Szamosújvár.)
Dr. Vámbéry Armin (Budapest.)
Vásárhelyi Boldizsár (Deés.)
† Veszely Károly (Borbánd.)
Vikár Béla (Budapest.)
Voith Antal (Kolozsvár.)
Voith Miklós (Szamosújvár.)
Dr. Wislocki Henrik (Budapest.)
Dr. Wislockiné Dörfler F. Anna (B.-pest.)

Két örmény főpap.

Ormánián Mághákiá,
az ujonnan megválasztott konstan-
tinápolyi örmény patriarkha.

Abáhuni Jezsik,
a halálra ítélt haskői örmény
püspök.

Atávol Keleten, a török birodalomban hitért és nemzetért hősi elszántsággal küzdő véreinknek két vezéralakját mutatjuk ez alkalommal be az „Armenia“ olvasóinak.

Ormánián Mághákiá (Malakia) az egyik a pár héttel ezelőtt megválasztott konstantinápolyi új patriarkha. Nagy tudományú, java korbeli mintegy ötven éves férfiú. Rómában, a Propaganda iskolájában nyerte első kiképeztetését. Utóbb a bolognai egyetemen tanult. Pappá szenteltetvén, visszatért Konstantinápolyba s részt vett a Hászun bíbornok ellen indított mozgalomban. A befejezése után e küzdelemnek, mely annak idején forrongásba hozta volt a keleti világot, ötven társával egyetemben áttért az orthodox egyház kötelékébe. Kevéssel utóbb az erzerumi egyházmegye élére állították. Majd az ecsmi-ádzini katolikus magához hívta és püspökké szentelte fel. Két évvel utóbb a híres Ármás kolostor főnökévé

nevezték ki. Ormánián egyaránt birja hiveinek ragaszkodását s a török kormány bizalmát. Ez a körülmény, párosulva fényes tehetségeivel és nagy tanultságával, kiváló szerepet jelöl ki számára a keleti örménység sorának közelebbi alakulásaiban.

Egyidős vele Ábáhuni Jéznik püspök, kit a kontantinápolyi rendkívüli törvényszék közelebről halálra ítelt. Az örmények elleni török bosszúállásnak ez az áldozata a konstantinápolyi örmény collegiumban befejezván tanulmányait, előbb a tanítói, majd a papi pályára lépett. Nehány évvel utóbb árábgiri püspökké szentelték fel. Ritka erélye és fajához való lángoló szeretete mihamar igen népszerűvé tették őt az egész keleti örménység előtt. Ez a népszerűség azonban szálka volt a török kormány szemeiben, a mely folytonos gyanúval és bizalmatlansággal kísérte minden lépését s végre is számkiivetésbe küldte őt Jeruzsálembe. A mult év nyarán amnestiát nyert s visszatért Konstantinápolyba. Nem volt cselekvő része a legutóbbi konstantinápolyi mozgalmakban, melyeket annyi ártatlan örménynek a legyilkolása örökre gyászos emlékezetűekké tesz. És mégis halálra ítélték, pusztá gyanúból, csak azért, mert a lakásán egy revolvert találtak. Méltó felháborodást szült ez az ítélet minden igazságos érzésű kebelben s csak növelte azt a szeretetet és népszerűséget, melylyel Ábáhuni Jéznik püspök az egész keleti örménységnél találkozik.

m. a.

Mikor vagyok boldog?

— Thopál Nálbánt. —

Ha Örményhont ismét szabadnak látom,
S valóra válik az én legszebb álmom;
Ha Ararát magasztos ormairól
Zeng újra dal a régi jó időkről,
Boldognak engem akkor tartsatok;
Elégedett én addig nem vagyok!...

Ha nemzetem föloldva rabigától,
Megmentve lesz tenger-sok zsarolástól,

Ha örmény földek gazdagon teremnek,
Szép telt kalászsok rajtuk diszelegnek;
Boldognak engem akkor tartsatok;
Elégedett én addig nem vagyok!...

Ha örmény írók szabadon irhatnak,
S a költők is tetszés szerint dalolnak:
Honszeretetről, dicső őseinkről,
A nemzetről és hősi tetteiről,
Boldognak engem akkor tartsatok;
Elégedett én addig nem vagyok!...

Ha látom, hogy örményfiak naponta,
Buzgón sietnek föl a tanodákba,
Mivelve szivet, lelket egyaránt,
Magukba gyűjtik a sok tudományt,
Boldognak engem akkor tartsatok;
Elégedett én addig nem vagyok!...

Ha látom, hogy tündér-szép hölgyeinkkel,
Csak örmény fiaink váltanak jegyet,
S az örmény nők is csak örményeinkkel
Lépnek oltárhoz, s kötnek szent frigyet,
Boldognak engem akkor tartsatok;
Elégedett én addig nem vagyok!...

Hol egykoron a híres bárka tűnt fel,
S a víz-özön veszélye tova tűnt el,
Ha láthatom a szent kereszt jelvényét,
S körülte örmény lobogók lengését:
Boldognak engem akkor tartsatok;
Elégedett én addig nem vagyok!...

Ha katonáink elszánt harcra szállnak,
És nemzetünkért véres bosszut állnak,
Ha ellenségünk messze-messze, távol,
Végkép ki lesz szoritva szép hazánkból,
Boldognak engem akkor tartsatok;
Boldog, s nyugodt én addig nem vagyok!...

Simay Gergely.

Az örmény emlékszóbor,

Eppen 3 éve múlt annak, hogy az „Armenia“ 1893. októberi füzetében egy, a városalapító Verzár Auxentius emlékét megörökítendő örmény emlékszóbor felállítására indítványt tettem, mely indítvány alig néhány hónap mulva Szamosújvár szab. kir. város részéről elfogadtatván: lelkes kiáltványban lett a hazai örmények köztudomására hozva, hogy a hála és kegyelet egyaránt kötelezik a jelen nemzedéket, nagyevű és elévülhetetlen érdemű egykori főpásztoruknak — a magyar millenium emlékére — szobrot emelni.

Nemcsak, hogy kedvező hangulatot keltett maga az eszme, de a legilletékesebb helyről jött eme felkarolás a szó szoros értelmében mindenüttörvendetes visszhangra is talált.

Azonban, nem tudni mi okból, de maig sem indult mozgalom a gyűjtésre, pedig az indítvány és a kibocsátott hazafias felhívás közvetlen hatása alatt folyamatba vett gyűjtés alapján ma már egy tőkével rendelkezhetnénk, melyet mindig könnyebb lenne új áldozatkészséggel kiegészíteni, semmint ahhoz az első ezer forintot összehozni. Tehát tegye meg azt most haladéktalanul maga Szamosújvár város képviselőtestülete, s legyen kezdeményezője, de egyúttal biztosítója is a szóboralap előteremtésének.

Nem kell egy nagyarányú szobormű költségeitől visszariadni; hiszen vegyük csak a Pécs város sétaterén a vártemplom előtt álló püspökszóbor méreteit és felállítási költségeit alapul: és egy 12000 frtra menő gyűjtéssel a hazai örménység már tisztességgel leróhatná egyik nagy fia iránt tartozó hálás kegyeletét. A pécsi emlékszóbor báró Szepessy Ignác volt erdélyi püspököt ábrázolja, a mint a szívéhez szorított evangéliumos könyvvel a szószékről lejön, tehát azt a nemes szellemű főpapot, ki 1822-ben Szamosújvár városát is meglátogatta.

Az ő nyulánk, magas alakja zöldes-fekete sziléziai gránit talapzaton áll, s a Kiss György szobrász mintázta remek testi arányok és főként az arcz nemes másai élet-hiven állítják elénk a jótékonyágáról híres főpásztort, ki tiz éves pécsi püspöksége alatt lyceumot, jogakadé-

miát, nyilvános könyvtárt s az intézetek egész sorát hívta életre, sőt még a városháza is Pécssett az ő áldozatkész-ségét hirdeti. — Végrendeleltileg pedig csak a szegények között félmilliót osztatott ki.

Ha már most aránylag kevés költséggel egy a pécsi szobor mintájára alkotandó püspökszobrot állithatunk fel a szamosújvári örmény székesegyház előtt majdan diszelgő kis park közepén, a Verzár Auxentius által alapított egykori és újra leendő örmény-püspöki székváros e leg-szebb pontján: akkor ne hagyjuk elhamvadni az érdeklődés, a lelkesedés és az ezekből fakadó áldozatkész-ség 3 év előtt lánggra gyúlt szikráit, hanem mindenekelőtt Szamosújvár képviselőtestülete szavazza meg az első adományt, melylyel a gyűjtést ugyszólván hivatalból megindítja.

Csak ezután menjenek felhívások a másik 3 örmény városhoz, minek utána az egész vonalon megindulhat a gyűjtés az összes hazai örménység kebelében. Annyival is inkább káros volt az eddigi tétlenség, mert a jelen század végeig ugyszólván csak három évünk van még hátra, már pedig 1900-ban, mint Szamosújvár megalapításának 200-ados évfordulóján a városalapító Verzár püspök szobrának az ünnepélyes leleplezése kellene, hogy a hazai örmények ezen egyetemes ünnepének legfényesebb pontját képezze. Tehát ne habozzunk többet; lépünk akcióba dicső emlékű püspökünk, legbölcsebb vezérünk és atyailag gyámolító apostolunk emlékének mielőbbi megörökítésére. Szervezzünk szoborbizottságot, s egy lelkesítő felhívásban Verzár Auxentius megdicsőült szellemét a hazai örménység lelki szemei elé idézve: indítsuk meg a közadakozást a gyűjtőivek ezreinek szétküldésével.

És ha a hazánkban szerte széjjel felkereshető közel 20 ezernyi örménység átlag fejenként csak két koronával is járul az emlékmű létesítéséhez akkor is már biztosítva lesz egy olyan alkotás, a mely a hazai örménység kegyeletéhez és a Verzár püspök dicső emlékéhez egyaránt méltó fog lenni. Ha Pécs városa fejedelmi bőkezűségű püspökének alakját — már egy félszázad múlva halála után — érczbe öntette: vajjon nem-e megszegyenítő lenne, ha Szamosújvár szinte négy annyidőn át sem

állítna emléket annak a férfiúnak, a ki a magyar-örmény metropolis alapját megvetette s ez által az egész hazai örménység tömörülésének, jóllétének és mai fenmaradásának legszilárdabb biztosítékát hagyta örökül.

Szamosújvár volt hajdan a bölcsője, de ma is legmegdönthetlenebb vára maradt a magyar-örményiség hagyományos szellemének, melynek ébrentartására semmit sem tarthatunk annyira hathatósnak, mint a kegyelet ama talpkövét, a honnan mindnyájunk előtt ugyszólván koporsójából kikelve fogja Verzár püspök az ő intő szent jobbát mintegy védőleg hitfelei fölé emelni.

Ha Szepessy Ignác második püspöki székhelyét két emberöltővel ezelőtt az anyagi és kulturális jótétemények egész özönével árasztotta el: nem-e tizszerte és százszorta dúsabban kamatozó szellemi és anyagi javakkal ajándékozta meg a magyar földre települt örménységet Verzár Auxentius?

Hiszen azt mindenikünk jól tudja, hogy ez a lánglelkű apostol 1715-ben mérgezés gyanúja alatt bekövetkezett haláláig hitfelei érdekében a vallás és közjóllét alapjának megszilárdítására közremunkálni soha meg nem szünt.

Vegye tehát Szamosújvár a kezébe nagy alapítója emlékszobrának az ügyét, hiszen az nem lehet, hogy az a város, mely csak imént százezreket áldozott kulturális és egyéb helyi érdekekre, hogy ugyanaz a város, ha kell, fel ne állítsa esetleg a saját költségén is azt a művet, melynek ércalakja jelképileg a hazai örménység betelepülésének, meghonosodásának s maiglan való létezésének, sőt fenmaradni akarásának is a legszebb példáját fogja képezni az utókor előtt.

Azonban a mellett, hogy Verzár Auxentius a szétosztott lakó hazai örményeknek 1700-ban várost alapított, egyúttal főpásztor is volt kis népének, s ha az ő emlékszoبرا ott fog állani egykori székvárosa kellős közepében, mintegy az örménység szívében, akkor ez az ércalak örökös emlékeztetője leszen azon soha meg nem szünt és vajha a jövőben se lankadandó törekvésnek, mely újabban nagyobb hullámokat vetve a legnépszerűbb irányt nyert. S ez a szamosújvári örmény-püspökség

Damokles-kardjaként vergődő megoldatlan kérdése. Állapítsuk tehát meg, a kezdet nehézségeivel számot vetve, azon módozatokat, a melyekkel a szoboralapot előteremteni lesz a kötelességünk.

És majdan, ha a kegyelet gloria fényétől övezett Verzár-szobor ott fog állani Szamosújvár főterén, akkor zarándokoljunk a halottaiból föltámadó nagy férfiú érzé-
alakjához, s részesülve az ő symbolikus áldásában: merítsünk nemes arcvonásaiból és átszellemült tekintetéből erőt a közel két század óta betöltetlen örmény-püspöki szék helyreállítására. Nagy horderejű a Verzár-szobor felállítása nemcsak a kegyelet, nemcsak az örménység néprajzi együvértartozása vagy a betelepülés megörökítése és az örmény püspökség eszméjének ébrentartása szempontjából, de abból a célból is, hogyha Szamosújvár 200-ados megalapításának közelgő évfordulóját magunkhoz méltán akarjuk megülni. Már pedig ezt — a hazai örménység által beköltözése óta még úgy sem tartott — egyetemleges örmény-jellegű ünnepséggel kell megtartanunk.

Sőt egy ilyen ünnep magyar szemüvegen át vizsgált történelmi jelentőségének, ha mindjárt lokális megnyilatkozását is semmivel sem lehet annyira jellemzően kidomborítani, mintha városalapító egykori egyházfejedelmünk szobor-alakját éppen ezen az ünnepen leplezzük le.

Kiapadhatatlan örök hálánk, elhalványulhatatlan mély tiszteletünk és lánggal lobogó lelkesedésünk kell, hogy meggyujtsák a kegyelet ama világító szövétnekét, a melylyel a múlt idők homályából s arany betűkkel kitündöklő Verzár Auxentius neve, mintegy intőjelként fog eddig elmulasztott kötelmeink helyrepótlására serkenteni.

És azt tagadni sem lehet, hogy az örmény püspökség népszerű eszméjét jelképező Verzár név iránti kegyelet csakugyan ott ne szikráznék minden örmény kebelben, ott ne keringene minden örmény szív vérsejtjeiben, és ott ne élne a hazai örménység idegrendszerének összes érző és gondolkodó idegszálaiban? Igen is, lelkünk és szívünk egész hevével összeforrott a Verzár-
emlék útján érzékelhetővé váló örmény püspökség eszméjének is a megörökítése.

Tehát a kegyelet szikráját nem nehéz újólá lángra lobbantanunk s ha husz ezer örmény kebelből kitörő eleven szikrának a lángjai összecsapnak, akkor a föltornyosuló tűzoszlop világánál a fillérekből forintok s a forintokból ezerek gyűlnek össze az örmény emlékszobor létesítésére.

Ha 1872-ben beköltözésünk 200 éves évfordulóját meg nem ünnepeltük, ha az 1885-iki és az imént bezárt ezeréves kiállításon egy külön örmény pavillonban gyűjteményes örmény tárlatot nem rendeztünk: akkor e sajnós mulasztásokkal szemben még nagyobb fényvel tartozunk majd 1900-ban a Verzár-szobor felállításával Szamosújvártt a legjelentősebb és leghíresebb örményjellegű ünnepet megülni.

Ezáltal már magunkról végre-valahára országraszóló életjelt kell adnunk, mert a köznapi élet küzdelmeiben és a szorgalmas munka közben elfeledett s fajunk iránt tartozó kötelességek elhanyagolása már is etnográfiai együvé tartozásunk sajnós pangását vonták maguk után.

Minthogy azonban Szamosújvártt illeti a vezérszerp: e kőszálla építjük minden bizalmunkat.

De a szamosújvári püspökszobor ügyével szoros összefüggésben áll még egy reánk várakozó feladat.

Az 1897. évi márczius hó 10-én lesz 182-ik évfordulója annak a magyar-örményekre nézve kettős gyásznapnak, a midőn Oxendius püspök örök álomra hajtotta szent hivatásra fölkenet fejét, s a mióta egyúttal az örmény püspöki szék is napjainkig betöltetlen maradt.

Maig se tudjuk teljes bizonyossággal, hogy a drága hamvak hol pihennek, s csupán azt sejtjük, hogy Bécsben bekövetkezett elhúnyta után ott valószínűleg az Irgalmasok templomának sírboltjában helyezték boldogemlékezetű püspökünk földi maradványait örök nyugalomra. Majdnem két évszázad röpült el az egymást felváltó örmény nemzedékek felett, a mióta az Erdélybe szakadt őseinknek a kath. vallásban való megerősödését apostoli önfeláldozással keresztül vitt Verzár Auxentius porladozó teste távol övétől idegen földben nyugszik.

Nem lehet kegyeletlenségnek nevezni, de mindenestre a közöny egy nemének róható fel, hogy annyi

időn keresztül az „Armenia“ megindításáig a Verzár püspök hamvainak holléte érdeklődés tárgyát alig képezte.

És itt nem tehetem, hogy elismeréssel ne adozzam Bárány Lukács főesperesnek, Szamosújvár város köztisztelőben álló plebánosának, ki már az „Armenia.“ II. évfolyamában Verzár püspökről irt nagyobb tanulmányával úgyszólván alapvető munkát végzett egy későbbi tüzetes életrajz megírására.

Nem érdektelen, hogy említett dolgozatában szerző a Verzár Auxentius temetkezési helyét is kutatja, s az erre vonatkozó részlet így szól:

„Arról, hogy porrészei hol nyugosznak, csak egyedül Lukácsynk nyilatkozik,*) midőn azt állítja, hogy Bécsben a lipótvárosi misericordiánusok templomában van eltemetve.

Nem régen felkértem volt a bécsi mechithárista atyákat, hogy tudakozodjanak a bécsi misericordiánusoknál Oxendius püspök sírja felől; Thumáján atya szíves volt e megbízást teljesíteni, de mint válaszában megjegyzi, a misericordiánus atyák mit sem tudnak arról, hogy Oxendius náluk lenne eltemetve; azonban megígérték, hogy utána járnak a dolognak és kedvező eredmény esetében értesíteni fogják. — En mindekkorig (t. i. 1888-ban) értesítést nem kaptam.“ Szinte hihetetlen volna, hogy egy püspöknek a sírját valamelyik bécsi templom sírboltjában föl ne lehessen találni (?) Most hát pláne, a mikor e nagy férfúnk, mint örmény faji életfeltételeink letéteményezője emlékének áldozunk, ennek a tiz év óta szunyadó kérdésnek is újból ki kell lépnie a nyilvánosság elé, mert lélekemelőbbé teszi minden, az emlékszobor ügyében foganatosítandó törekvéseinket. Magyarország hercegprímása és a bécsi mechitháristák érsek-főapátja révén a bécsi hercegérseknél lépéseket kellene tennünk a végből, hogy Oxendius püspök temetkezési helye kiderítessék és a nekünk annyira szent hamvak haza szállíttassanak.

Hiszen, ha Thaly Kálmán Rodosztóban a Rákoczy-sírt aiig pár év előtt fölfedezhette, vajjon miért ne lehet-

*) Historia Armenorum Transsilvaniae p. 72. „Sepultus est Viennae in suburbio Leopoldino, in Templo F. F. S. Joanni de Deo a Misericordia nuncupatorum.“

nénk mi is oly szerencsések, hogy a bujdosó nagy fejedelem nem kevésbé nagy kortársának, a mi felejtethetlen főpásztorunknak ereklye-csontjait szintén fölataláshasuk? Lelki megindulás nélkül el se képzelhetem azt a magasztos pillanatot, a midőn egy kis nép vallásos megilletődéssel és könyvtől csillogó szemekkel kísérné be székvárosába Verzár püspök visszaérkező hamvait.

Ezek a kegyelet hatalmas megnyilatkozása által kétszeresen megszentelt porok sehol se pihenhetnének oly vallásos tisztelettől körülrajongva, mint éppen Szamosújvár falai között.

És éppen azért Szamosújvár városa e tekintetben is tegye meg kötelességét.

Tehát kapcsolatban a Verzár-szobor eszméjének gyakorlati megvalósításával, nagyfontosságú mozgalomnak tartom egykori püspökünk temetkezési helyének felkutatását és a feltalált hamvak haza szállítását.

A Verzár püspök emlékét hirdetendő örmény szobor leleplezési ünnepélye még egyszerre megnőne jelentőség tekintetében, hiszen majdnem Phönixként kelne ki sírjából és éledne fel visszatérő hamvaiból ma már a magyar birodalom minden vidékére szétszórodott hazai örménység legbuzgóbb apostola, legnemesebb vezéralakja és legfenköltebb példányképe.

Vegyünk tehát igénybe minden tényezőt, mely céljaink kivitelében segítségünkre lehet, mert a minket érhető önvádat okvetlen el kell némitanunk; sőt ha most nem használjuk fel a kedvező alkalmat a szoborügy és a hamvak helyének felkutatásából kölcsönösen egymásható kérdések együttes fölvetésére: akkor talán soha sem fog reményünk lenni arra, hogy magunkat megnyugtassuk, miszerint emberileg minden lehető elkövettünk, hogy a kegyeletnek eme előttünk legszentebb oltárát — Verzár Auxentius mauzoleumát — közöttünk valaha felállithassuk.

Ha a rendszeres kutatások megindulnak, nem hiszem, hogy előbb-utóbb eredményre ne vezessenek.

* * *

Bocsánczi Verzár Auxentius nekünk magyar-örményeknek szűkebb értelemben csak nem ugyan az volt,

mint a mi az árpádkorbeli magyar birodalom államalkotó szent királya; mert valamint Árpád az országba vezette, de csak Szent-István polgárosította a magyarokat, akként Minász püspök, illetve Dániel főnök vezérlete alatt beköltözött és letelepült örménységet is Verzár püspök csak később, de első részesítette a polgárisultság jótékony áldásaiban. — Ő vetette meg a kereskedelem és ipar központjaként megszilárduló és fölvirágzó első örmény telep ma már közel 200-ados fennállását; ő volt leghathatósabb szószólója, képviselője és védője a hazai örménység úgy egyházi, mint világi összes érdekeinek, valamint rendületlen őre az ősi örmény rítusnak.

Államférfiú és főpásztor volt ő egy személyben, kinek szent élete és önfeláldozó atyai gondossága bennünket áldott emléke iránt soha le nem róható örök hálára kötelez.

Ápoljuk is gyermeki szeretettel mindazon nemes törekvéseket, a melyekkel az ő közel két év száz előtt leáldozott jóságos életének fénysugarait, a kegyelet gyűjtőlencsén át összegyűjtve, mintegy magunkat, a most még élő örmény nemzedékeket akarjuk az így keletkezett fókuszvilágával és melegével elárasztani.

És majdan, ha a Verzár Auxentius hazahozott hamvainál Istenhez fohászkozhatunk, és ha az ő szobor-alkjának látnoki tekintetétől megilletődve adhatunk hálát a Gondviselésnek: akkor örvendező lelkünk egész hevével, túlradó szívünk minden lüktetésével állhatjuk körül azt a kimagasló és folyton felettünk lebegő védő szellemet, a kit Verzár püspök utódjának személyében Isten segédelmével újra és az idők végeig körünkbe varázsolni kell törekednünk. Azonban addig is, volt örmény püspökünk megdicsőült földöntúli alakja és legendaszerűvé vált szep-lőtelen egyénisége megérdemli, hogy nem csak ott a felhők feletti túlvilágban, de itt közvetlen közelünkben, sőt minden igaz örmény kebelben is:

„Lujsz mészdêncshênávor luszávorjeszcze nê má!“ (Az örök világosság fényeskedjék neki!)

Merza Gyula.

A fogoly leány.

Perzsaországnak hatalmas sáhja,
Szerelmes lett egy szép örmény lányba,
Rabszolganői kérdezik rendre,
Hogy mivel tudnák deríteni kedvre?
Mogorva uruk rendeli végre,
— Vezessék hát a foglyot elébe.
Pillanat alatt a függöny lebben
És a szép hajnal feshésnél szebben
Tünt elő a lány, sátor öbléből.
A vad hódító remegve áll föl...
Őrök, rabszolgák bámulva nézik,
S halk suttogással egymástól kérdik:
— Rabszolgaleány vagy ünnepelet mátká —
Hogy uruk magát a porba hányja
És hangon, hogy az oszlopok rengnek,
Bár a hang fojtott: — Leány szeretlek!..
Tört ki belőle vad szenvedélyyel.
Majd látva, hogy ez mellette néz el,
Arcza sem pirúl, szeme sem rebben,
Csak mint köszobor úgy áll meredten.
Vak dűhre lobban, remeg a szolgál,
Kifelé indul lassan húzódva...
Szelidül a sáh, karjait tárja,
Megszólal a lány: — Minden hiába!
Göngös betörő hallgass a szómra,
Hogyha a szívem szeretni tudna,
Önnön kezemmel tépném izekre,
A honom ellen árulás lenne,
Hogyha a szemem csak reád vetném,
Senyvedjek inkább tömlőczök mélyén. —
— Elő hát szolgálk! vigyétek gyorsan...
Lépéseitől a padló dobban,
Fehér a habtól reszkető ajka,
Nincs most már semmi emberi rajta:
— A föld kihányjon, a viz kivessen,
Nyugtom e földön, sehol se leljem,
Hogyha e lány még lát napvilágot...
Rettentve hallják a szörnyű átkot,
S rejtik a foglyot sötét kriptába,
Nem hathat ide napnak sugára.
És aztán soká bánattól mélyen,
Szenvedett a lány, a mint hogy még nem.

Belehalványult ragyogó arcza,
Mig egy nap aztán: csodák csodája,
Bútól megtörten, hogy fálnak dölne,
Kis rejtett ajtó nyomult előre:
Szabadság intett a sötét mélyből,
S másnap eltűntét vihették hírül.
S a nagy hódítót nagy bánat tépte,
— Nem lesz már ennek sohasem vége?
S feljajdult benne bű: előérzet.
— Osztályrészed csak szomorú végzet!
Bolyongva járt teremről teremre,
Aláhanyatlott koronás feje.
Azóta rémmel tele az álma.
Oh hogy a fénynek ott is van árnya.

Sallak Róza.

Perzsa-örmény érintkezések.*)

Az örményeket Cyaxares (Kr. e. 634—594, illetőleg Nöldeke szerint 625—585) a médeknek vetette alá, majd nemsokára a perzsa iga alá kerülnek az örmények, melyet, bár mindig le akarnak rázni, végre mégis több mint ezer évig kellett viselniök. Dárius (521-től király) leverte az örmény fölkelést s azóta az örmények csendesen maradtak az achämenida birodalom fennállása alatt. Midőn a fiatalabb Cyrus 401-ben II. Artaxerxes ellen vonult, nyugati Örményország hyparchája Tiribazos volt, Orontas, II. Artaxerxes veje, pedig keleti Örményország helytartója, kinek Vidarnától, Dárius szövetségétől, származó családjában maradt a satrapia a 4-ik században is.

A macedoniai bonyodalmak idején Örményország csak névleg nem volt független s midőn Nagy Antiochost a rómaiak 189-ben Kr. e. megverik, visszanyeri függetlenségét. Nagy-Örményország és Sophene Artaxias és

*) Lásd Hübschmann, Armenische Grammatik I. k. 1. r. 9—12 o.

Zadriades, Antiochos előbbi vezérei alatt, kik leveretése után a rómaiakhoz csatlakoznak, önállóak lesznek és bár Artaxias (örm. Artases = Árdásesz), miután az atropatenei birodalom több tartományát elfoglalja IV. Antiochos Epiphanes (175—164) foglya lesz, később azonban ismét visszakapja tőle az országot.

Artaxias unokája, II. Tigranes idején Örményország ismét közelebbi viszonyba lép Perzsiával. Egy háború után az örmény király fiát II. Tigranes-t túsúl adja a párhosoknak. Őt tette II. Nagy Mithridates párhos király I. Artavasdes helyébe 94-ben Kr. e. az örmény trónra és ezért 70 örmény völgyet kap jutalmul. Később ezeket a völgyeket Tigranes nemcsak visszahódítja, hanem több parthus tartományt is elfoglal s a királyok királya czimét veszi fel. De nemsokára vissza kell adnia e hódításokat, midőn Lucullus pontusi Mithridates, Tigranes sógorán való győzelme után ellene vonul. Midőn fia és az ifjabb Tigranes, meghasonlik atyjával és a parthusokat az országba vezeti, Tigranes a hegyek közé menekül, a parthusok elvonulása után azonban visszatér, legyőzi fiát és aláveti magát Pompeiusnak kedvező feltételek mellett, a mennyiben ez neki fiát kiszolgáltatja és a párhosoktól elvett Korduene tartományt átengedi, később pedig a Tigranes és Phraates párhos király közti czivakodást, a mindkettő által igényelt területet illetőleg, kiegyenliti. Innen kezdve az örmény történet a szaszszanidák uralmának végéig mindig ugyanaz volt: két rivális világbirodalom: a párhos és római, később a perzsa és bizanczi versenyeznek a köztük levő határország, Armenia, birtokáért, mely mindig alkalmat vagy ürügyet adott — belvillongásaival a külföldi beavatkozásra. Csak a nemesség által hatalmukban többnyire nagyon korlátozott királyok nevei változnak és új, arsacida dynastia jön uralomra Tiridatessel, I. Vologeses parthus király testvérével, kit Nero 66-ban Kr. u. Rómában örmény királylyá koronáz, Örményországnak Perzsia és Bizáncz között 387-ben történt felosztásáig, mire, 428-ban az utolsó arsacidát, Artáseszt, V. Báhrám Gor perzsa király trónjától megfosztja. Perzsa-Örményországot a szaszszani-

da birodalom bukásáig 640-ben perzsa márzpánok, örgrófok kormányozzák. Azóta megszakad a szoros érintkezés Perzsia és Örményország között, mely már a szaszzanida korban a kereszténység felvétele által az örmények részéről meglazult s később sem fűződött szorosabbá, midőn Nagy Sáh Ábbász (1586—1628) Örményország egy részét a perzsa birodalomnak átmenetileg ismét alávetette.

Bármily ellenséges viszonyban voltak gyakran az örmények a perzsákhoz, a századok folyamán háborúban és békében, a magasabb perzsa kultúra az örményekre intensiv hatást gyakorolt, úgy hogy a kereszténység felvétele előtt az örmények a perzsáktól nyerték összes műveltségöket. A római befolyás daczára Örményország a párthus korszakban, mint Mommsen, Római történet, V. 3560. megjegyzi „mindig nem-görög ország maradt, melyet a nyelv és hit közössége, az előkelők gyakori összeházasodása, a hasonló ruházat és fegyverzet szétbonthatlan kötelékekkel csatolt a párthus államhoz.“ Nem csoda tehát, hogy a perzsa vallással a nyelv is, kivált a nemesség és papság irányadó köreibe behatolt, melyre a perzsa udvarral és az örményországi perzsa hivatalnokokkal való érintkezésben szükségük volt. Még a nép sem volt egészen a perzsa nyelv ismerete nélkül. Midőn Xenophon görögjei Örményországon átvonulnak és egy örmény faluban az örmény asszonyok és leányok azt kérdik, hogy kik ők, a tolmács perzsaúl (περσοῦσι) felel nekik (Anab. IV, 5, 10) és midőn Cheirisophos és Xenophon tudni akarják, hogy milyen országon mennek keresztül, a perzsaúl beszélő tolmács útján (διὰ τοῦ περσοῦ σοῦτος ἑρμηνέως) intézik e kérdést az örmény községi előjáróhoz (Anab. IV, 5, 34). Hogy azonban az örmény királyi udvar hivatali nyelve az arsacida korban perzsa volt, bizonyítják a királyok által alapított városok nevei, melyek perzsaúl vannak és nem örményül, így a šat (= sád)-ra végződő nevek, mint Artasat (= Ardásád) stb. és a kert (= gerd) végűek, mint Tigranakert, Xosrovakert (Dikránagerd, Choszrovágerd) Tigran, Choszrov által épített város stb. Az örmény betűk feltalálása (Kr. u. V. század)

előtt az Örményországban használt írás is perzsa volt, természetesen perzsa nyelven.

Igy vázolja Hübschmann strassburgi egyetemi tanár „Armenische Grammatik“ című jeles munkájának (Indo-germanische Grammatiken. Band. VI. 1. Abtheilung. I. Theil. Armenische Etymologie. Die persischen und arabischen Lehnwörter im Altarmenischen. Leipzig 1895, 280 o. ára 5 mark) első részében Xenophon, Strabo forrásmunkái és Nöldeke, Alfred von Gutschmid, Judeich (Kleinasiatische Studien) kutatásai felhasználásával a perzsa-örmény érintkezés történetét, mely érthetővé teszi, hogy az örményben számos perzsa kölesőszó van, még pedig a legtöbb a pártus korszakból. Hübschmann e legújabb örmény nyelvtudományi munkájával, mint a mely e kitűnő örmény tudósnak az örmény régiségre megbecsülhetlen észleleteit tartalmazza, kimerítően szándékozunk foglalkozni legközelebről az „Armenia“ magyar-örmény havi szemlében.

Dr. Patrúány Lukács.

Almira.

Távol hazámtól mint fogoly,
Mint rabnő, búban élek én,
Felhőtlen ég rám nem mosolyg
És messze szállt el a remény.

Királynőm függő kertje, hol
Sötét czédrus és pálma él,
Nekem börtön, — kihalt világ,
Örmény hazámba vágyom én!

— Így szól esengve Almira,
Szemében könnyek' gyöngyei.
Szívében minden dobbanás
Az égő vágyat hirdeti.

Egész bűvös világ ez itt,
Ám felejthetném honomat?...
Öröm, vígasság untalan, —
Csak én siratom multamat!

Oh, jó szerencse, légy velem,
Hozd el szabadság hajnalát:
Hogy szép hazámban, boldogan,
Elérje szívem ohaját!

S a rabláncz, melyet hordozok,
Ott rózsza lesz, tövistelen, —
S a fájdalom, mit érezék.
Örömmé lesz, mely végtelen!

Mihályf Imre.

Kár, hogy csak álom volt...

Már esteledett; haza megyek, de nyugalمامat
itt se találom. Semmi sem képes kiverni a-
gyamból azokat a gondolatokat, melyekkel nap közben
foglalkoztam. Szívem olyan, mint a szélvész hányta hajó,
mely a könnyek oceánjára esett, a hazai emlékek hul-
lámái közt végződik. Tétveteg elmém, mely kint baran-

gol, honfitársaim bilincseit látja, börtönöket és nyomort lát; aztán Kárs, Ván, Mus, Tigránágiérd, Zejthun felé röpködve, hírrel hozzám tér vissza.

Szív és elme nélkül fél-élő lénynyé változtam. Csak emlékeimmal foglalkozom; szobám nem szoba, hanem partatlan tenger, melynek habzó hullámai abban és bennem . . .

Hiába igyekszem kiverni agyamból a sötét gondolatokat, fekete emlékeket. Könyvet veszek kezembe, olvasni akarok, gépszerűen forgatom a lapokat; de teremre van az olvasás és messze elvetem magamtól azt. Kemenczében néhány darab fa; szeretem a tűz csillámát és a lángok fényét. De ez a tűz is nyelvet öltött és beszél velem; egy napot juttat eszembe, auguszt elejét, midőn karavánunk a Chênuszi falvak egyikéhez közeledett; Thámo nevű török lótulajdonosunk, folyton azt mondogatta, hogy okvetlenül örmény faluba szálljunk meg; mert a kurd faluban sem nekünk, sem lovainknak nem kapunk enivalót, hozzá még holminkat és lovainkat is reá adjuk. Kénytelen-kelletlen beleegyeztünk. Fél órai távolságra voltunk Pértág falutól; a falu körzetéből füst emelkedett, a kutyák irtoztatóan vonítottak, tompa moraj hallatszott a távolból. Végre beértünk a faluba; pokoli látvány: egy nappal előbb a kurdok a buza-kazalokat és széna-kalangyákat mind felgyújtották; a házak egy része, a kamarák, istálok is mind hamuvá lettek. Nyomorú állapot; a falusiak zokogtak, . . . fekete füst emelkedett ég felé.

Ok nélkül vigasztaltuk a falusiakat, könnybe lábbadt szemekkel távoztunk innen. Már éjszaka volt, midőn egy kurd-lakta faluban voltunk kénytelenek maradni, hol holminknak felét és még négy lovat elragadtak szállást adó gazdáink. . .

Oh kemenczémnek tüze! Pértág falut juttattad eszembe; igen, szemem előtt látom nemcsak e szerencsétlen falu leirhatlan nyomorát, a munkás földművelő sirását, a nők jajveszékelését, az éhes gyermekek szívszaggató zokogását, hanem azon könyörtelen zábthikat, az adót és tizedet szedő azon rendetlen hivatalnokokat is, kik a föld-

mívelés verejtékéből meghiztak ugyan, de most — miután a tűz mindenöket felemésztette, ingeiket akarták levetni...

Nem, nem, e sorok nem költöttek, hanem a mi honfitársaink valódi, szokott életének képét festik. Ötszáz év óta e tűzbe esve kinlodunk...

De nem nézek kemenczém tűzébe, mert annak lángja éget, kinez engemet. Kezdek szobámban folytonosan sétálni, órákig járkálok; már elmúlt fél-éjszaka, kifáradva ágyamba buvok, a zivatar keblemben lassanként csendesedik...

* * *

Minő váratlan változás. A bárány és farkas együtt legelnek. Hámid szultán chán neve rokonszen vessé, népszerűvé lett. Az örmények elégedettek, a törökök nem zugolodnak, a béke teljes, a csendesség zavartalan. A magas Porta előbbi kormánya ki van cserélve; tudatlan, bosszús, dühösködő, erőszakos miniszterei eltávolítottak; igazságszerető, becsületes, jószívű emberek vezetik az ozmán kormány gyeplőjét. Bent az országban a vészfellegek eloszoltak. A hajó akadálytalanul halad előre a polgárisodás felé.

Az örmények elfelejtettek mindent; általános bünfeledés a politikai vétkeseknek tartott örmények számára. Százával térünk vissza a megújult Örményországba. Örömrivalgással fogad minket ezer meg ezer honfitárs; nincs vége, határa örömnünknek. Ime hegyeink, völgyeink, ime ohajtott szüleink, rokonaink, barátaink, anyáink, kik egykor véres könnyekkel átkozták a szultánt és maradékait, most áldják őt... Ime a mi városrészünk, közeledünk házunkhoz, körülvéve számtalan honfitárstól. Egykét perczzel előbb ohajtottam atyámat látni; de fájdalom! kezdik mondani, hogy az már a fekete föld alatt nyugszik. Mihelyt meghallotta, hogy egyetlen fia holtig tartó börtönre van ítélve, ijedtében szive ketté szakadt. Anyám betegen várja visszaérkezésem, hogy azután csendesen behunyhassa szemeit — örökre.

Minden fekete emlék, minden szomorú nap elfelejtve. Az előjogokkal ellátott Örményország óriási léptekkel

halad előre, virul, erősödik; Kis- és Nagy-Ázsia polgárisodásának irigyletes központjává lett. Igazságtalanság helyett jog, a különbség helyett szabadság uralkodik; nincs különbség az örmény keresztény és az izlám követői között: egy és ugyanazon haza munkás testvéreivé lettek.

A mívelt városok vasúttal, a falvak jó utak által közvetlen összeköttetésben vannak, az ország gazdag bányái bőven jövedelmeznek. A földműves mezején biztosan és vigan dolgozik ekéjével, a juhok ellepték a legelőket; az ipar fejlődik, a kereskedelem virágzó; a pap az ő templomában, a mollá az ő imaházában nyugodt szívvel ajánlja fel imáját. Örményország Ázsia Svájcjává változott. Érdeklődő idegenekkel telve vannak városaink szállodái.

Nemzeti nagy ünnepélyt, homeri ünnepet ülünk fővárosunk piacznán; minden központ képviselve van, a házak és utcák zászlókkal ékesítve; örmény hadseregek zenéje a piac felé tart. Az éjszaki hadtest sárkányos zászlóval, a déli és nyugati oroszlanos, végre a keleti az úgynevezett halhatatlan hadtest abroszos zászlóval.

A hazai szabadság első vértanúinak szobrát leplezik le; a fejedelmi szózat után nemzeti dalokat énekelnek, az ágyúk bömbölnek. A nagyszámú sokaság egetverő „éljen” kiáltásaira — felébredtem...

Elaludtam volt. Kár, hogy csak álom volt.

Gájdág-nak Brüsseltől irt eredeti örmény cikke után.

Szongott Kristóf.

SZÉP ÁRÁ

tragoedia öt felvonásban.

Irta:

Márton Dávid. (Negyedik folytatás.)

MÁSODIK JELENET.

Samsit, előbbieik.

Samsit. (Mélyen meghajtva magát.)

Felséges asszonyom!

Semiramis.

Mi hirt hozál?
Halad a munka már javában
„Ilu isten kapuja“ *) építésén?

Samsit.

Nagy Babylon királyi lakja kész,
Fellebbe nyuló fényes tornyait
Baal templomának is bevégezem.

Semiramis.

Derék fiu! jutalmad elnyered.

Samsit.

Legfőbb jutalmam felséged kegye!

Semiramis.

Mi terv növekszik lelked emlején —
Jó Samsitom, hol annyi meglepő
Nagy eszme nyert táplálatot — jelenleg?

Samsit.

Szerepemet immár bevégezém,
Ha nagy szivednek újabb vágya nincs.

Semiramis.

Minden kívánatom betöltve már.
Mit a művészet újja megteremthet:
Kezed nyomán, — mely társa lángeszdednek —
Életre kelt a lomha szikla is;
S a csarnokok merész homlokzatáról
Báméskodó csoportra néz alá;
Kik a világnak messze tájiról
Zarándokoltak e remek művek
Árnýába és — betelve a gyönyörtől —
Meghalni vágnak látva e csodákat,
Miket az ész hatalma alkotott, . .
Mindenki élvez, csak magam vagyok
Elégedetlen Babylon falánál
Közönnyel nézve a világ-csodákat.
Nem lelkesít engem a nagyszerű,
Bármint ragyogjon rajta szellemed.
Csak a lehetlen megvalósítása,
Ez önti vérem új mederbe tán?

*) Ilu isten kapuja = Babylon.

Samsit.

E fogalom szintűgy viszonylagos,
Mint minden a világon, nagy királyné!
Lehetlen egynek, a mi más eszének
Csak könnyű játék.

Zoroaster. (Gúnynyal.)

Hát előtted
Mi a lehetetlen?

Samsit.

Anyagot teremteni.

Zoroaster.

Ki lenne olyan dőre, vakmerő
Ilyent kívánni véges ember-éztől?
Az istenek örökre önmaguknak
Tarták fel e jogot.

Semiramis.

Ezen kívül
Mindenre képes alkotó kezéd?

Samsit. (Önérzetesen.)

Mindenre!

Semiramis.

Úgy teremts egy talpalatnyi tért,
Mely égre, földre idegen legyen,
Hol a királynét megzavarni nem
Fogják az élet tarka gondjai:
Egy kertet ott a lég körében, melyen
A fáradt felleg nyugovóra szálljon,
És a hová a napsugár korábban
Elérkezik az — oly heven sovárgott —
Virágillat fürdőben kéjelegni.

Samsit.

Kegyed parancsod teljesítve lesz.
(Meghajtja magát, gyorsan el.)

Semiramis. (Hímezve.)

S te Zoroaster, — a ki felhozád
A béke napját jós-szavaddal nagy
Assyriára — mit teszesz nevednek
Megörökítésére — szólj! — mivel
Foglalkozol e nap sugárinál?

Zoroaster.

Imádkozom és áldozok, királyném!
Mig lelkem arcod bájain mereng.

Semiramis.

E munka nem hoz dicsugárt reád.

Zoroaster.

De boldogságot, éltet, üdvöt ad.

Semiramis.

S feláldozod ezért a hírnevet,
Mi egyik ezredévnek ajkiról
A másra száll a végtelen időben,
Fennen dicsérve porló csontjaid,
Hogy hallatára harsogó szavának
Irigy leend reád az unoka,
Ki bár porod porát sem ismeré?

Zoroaster.

Feláldozom!... de áldozatnak ezt,
Ki mondaná, ha lényed ismeri?!
Oh, egy lehellet ajkad bíboráról
Drágább nekem, mint annyi hír, dicsőség,
Mi az egész nagy mindenségbe fér.

Semiramis. (Enyelegve.)

Eredj! hizelgő szóvitéz, hiszen
Csak ajkad él, de lelked és karod
Már rég halottak gondolatra, tetre.

Zoroaster.

Csak tetszhalottak, mint te jól tudod.

Semiramis.

Ha élvre hivlak: úgy feléledepsz
A tetszhalálból; ámde hogyha munka
Vár rád: való halálba süllyedsz.

Zoroaster.

Mondd, mit tegyek, hogy e balvélemény
Épületét lerontsa két karom?
Szerelmesem, jelöld ki útamat!

Semiramis.

Hol eddig a vad állatok se jártak:
Teremts utat a szekereknek ott,

Az ős-kövek szűz keblein keresztül;
Vagy kényszerítsd Eufrát habjait
Elhagyni régi megszokott irányok',
Körül-övezni Babylon falát,
És új mederbe folyni össze túl,
Melyből ezernyi kis csatorna-ágon
Termékenyítsék a tikkadt lapályt,
Áldást vezetve népeink közé.

Zoroaster.

Csak ennyiből áll összes óhajod?

Semiramis.

Válaszsz belőle tetszésed szerint.

Zoroaster.

Megfontolom a feladott talányt,
S ha meglelem nyitját: belé hatolva
Felforgatom a vád alap-kövét,
Mely ellenem szülemlett ajkadon.

Semiramis. (Nevetve.)

Gondolkodol?!.. hisz tudhatám is, hogy
E lomha had előzi meg fejedben
Az akarati elhatározást.

Zoroaster.

Gondolkodás a tettek hadvezére,
E hős vezér nyomán vonúlnak a
Nagy tervek a valóság terére.

Semiramis.

Mikor?...

Zoroaster.

E perczen! Ég veled Semirám!
Míg kedvesed körödbe visszatér
Babért nyerendő kis kezedből. (El.)

Semiramis. (Álmirához.)

Menj!
Szólítsd elő a rableányokat!

Álmira. (El.)

Semiramis.

Eredj te gyáva, béke-hős! csatázni
Az elemekkel, addig én, himezve

Nagy terveim felett ábrándozom.
S mint a teve az éltető füvet,
— Mit egykor elnyelt, nyugovásakor
Szájába hozva újra összeörli: —
Úgy én is a régen letűnt idők
Emlékein táplálom lelkemet;
S elmúlt dicső csaták felett merengek,
Hol hősi vágyam elemébe' volt.

Kisebb közlemények.

Arménia és a magyarok királya. Igen tisztelt laptársunk: a nagyváradi „Tiszántúl“ irodalmi rovatában folyóiratunk legújabb füzetét behatólag ismertetvén, e nekünk oly kellemesen csengő szavakkal fejezi be a lapunkat méltató, terjedelmes cikkét: „... Pedig bizony jó lenne, ha „örmények királyá“-nak is nevezhetné magát az, kinek fölséges homlokát Szent-István koronája övezi! Addig is, míg ez álmat a művelt Nyugat után sántikáló magyar intéző körök megvalósítják, a legmelegebben ajánljuk a minden tekintetben kiváló keresztény vállalatot olvasóink figyelmébe.“ — A „Tiszántúl“-nak magyaros nyíltsággal közzétett szép „álmára“ viszhangul mi egy történeti praecedensre hivatkozunk, a mely a magyar nemzeti történetírás kútforrásban is olvasható. (V. ö. Szalay László „Magyarország története.“ I. kötet. 302 - 305. lap) miszerint hajdanában az Árpád-háznak egyik tagja: jeruzsálemi (II-ik) András magyar király hasonnevű fiát, keleti kereszties hadjárata alkalmával Leo örmény király leányának jegyezte el, oly feltétel alatt, hogy annak idején az ifjú magyar királyfi (Endre herezeg) Leo örmény királynak örököse legyen Antiokhia fejedelmi székén; s csak Leo-nak közbetjött korai halála akadályozta meg a két nemzet, (a magyar és az örmény) valamint a két királyi udvar közt a czélbavett házasság és trónöröklés által kilátásba helyezett szorosabb egyesülést! — A „Tiszántúl“ szép álmának van tehát már történeti előzménye is; még pedig a magyar nemzeti királyság korából.

Czetz tábornokról a „Magyarország“ következőleg emlékezik meg: „Ezt a nevet épp úgy ismeri minden magyar ember, mint

akár a Klapka Györgyét. Czetz János is egyik hős tábornoka volt szabadságharcunknak, melynek lezajlása után elbujdosott. Hosszú idő óta Buenos-Ayresben él a negyvennyolczas idők egyik utolsó élő tábornoka. A hetvenhat éves öreg úr, Bem egykori jobb keze, úgy látszik nem a legjobb sorsban van. Haza intézett leveleiből, — mint bennünket értesítenek, — mély keserőség és honvágy szól. Szeretné itthon tölteni még hátralevő idejét, hogy aztán a haza földjében pihenhessen. Ezt kellene lehetővé tenni társadalmi mozgalom útján, vagy az állam segítségével, valami módon. Nem kell semmi egyéb hozzá, csak egy kis jóakarát, s talán a nyomortól mentjük meg dicső szabadságharcunk, messze idegenben sanyarú viszonyok között élő hős tábornokát! — Az általunk már évek előtt szóba hozott ügghöz, részünkről ezúttal csak azon megjegyzést fűzzük, hogy az elaggott hős magyar-örményt talán megilletné itthon (milleniumi elismerés fejében) a Klapka György elhunytával megüresedett országos nyugdíj?!

Báró Dániel Ernő válasza. Szamosújvár abból az örvendetes alkalomból, hogy urunk, királyunk a kereskedelemügyi minisztert bárói rangra emelte, üdvözlő iratot intézett a miniszterhez, ki a város iratára következőképen válaszolt: Szamosújvár szabad kir. város közönségének szíves üdvözlete, melylyel az ő császári és királyi Felseje legmagasabb kegyéből személyemet ért legfelsőbb kitüntetés alkalmából, megtisztelt, őszinte örömet keltett szívemben. Szívélyes soraikban felidézvén a multak emlékét, midőn, mint magyar hazánk hű fiai megemlékezünk a régi időről és a régi időbeli kötelekekről, — melyek az egykor elnyomott és hontalan, üldözött örményeket: elődeinket egymáshoz fűzték és párhuzamot vonunk a letűnt idők és a jelen között, lehetetlen, hogy hálát ne adjunk a Mindenhatónak, a ki megengedte, hogy elődeink az új haza földjén megtelepedve, hiven megosztva új polgártársaikkal örömet és bánatot, e haza hasznos polgáraivá és minden időben magyarokká lettek. Midőn kérem Szamosújvár város közönségét, hogy őszinte köszönetemet fogadja, vagyok kiváló tisztelettel Budapest, 1896 decz. 4. Báró Dániel Ernő kereskedelmi m. kir. miniszter.

Irodalom és művészet.

Gróf Csáky Albin Szepes-Mindszentről 1896. X. 24 ezeket a szép sorokat írta gymnasiumunk igazgatójának: Köszönettel vettem szíves megemlékezésöket, mely a f. hó 29-dikére kitűzött felavatási ünnepélyre való meghívást tartalmazza; de sajnosan nem felelhetek meg ennek részint a nagy távolság miatt, mely bennünket elválaszt, részint pedig másnemű elfoglaltságom miatt. Minden esetre azonban lelkileg részt veszek az Önök szép ünnepélyéből, mely befejező aktusát képezi azon intézkedésnek, melyet évekkal ezelőtt miniszterkedésem ideje alatt úgy az egész közoktatás, mint Szamosújvár specialis érdekében elhatároztam.

Erzsébetváros monografiája. A testvérváros illusztrált monografiája, mit Ávedik Lukács irt, a napokban hagyta el a sajtót, 320 oldalra terjed, az okmánytár 136 oldalt foglal magában (320 + 136 = 456). Addig is, míg térünk és időnk lesz e szép munka bő ismertetésére, itt közöljük a tartalmat és a képek jegyzékét: 1. Előszó. 2. Szabad kir. Erzsébetváros helyrajzi vázlata. 3. Erzsébetváros népmozgalmi viszonyai. 4. Ebesfalva alakulása, hadászati jelentősége és gyarmatosítása. 5. Ebesfalva, mint az Apaffiak birtoka. 6. Apaffi- emlékek. 7. Örmények az Árpádházi és a következő királyok idejében. Ani feldulása, menekülés a szélrózsa minden irányába. 8. Az örmények Ebesfalvára költöznek (Jobb lett volna ennek a fejezetnek „Örmények Ebesfalvára költöznek“ czímet adni, miután a bejött örmények nem mindnyájan ide költöztek). 9. Az ebesfalvi örmények első összeírása. 10. Tükördarabok a hazai örmények viszonyairól és jelleméről. 11. Az ó-templom. 12. Az ebesfalvi magyar templom. 13. Erzsébetváros örmény kath. főegyháza. 14. Erzsébetváros, mint az erdélyi örmények közigazgatási központja (Erzsébetváros nem az összes „erdélyi örmények“, hanem az erdélyi örmények nagyobb részének [Gyergyó-Szt-Miklós és Csik-Szép-víz] volt közigazgatási központja. Maga szerző is nekünk ad igazat, midőn munkája 126. lapján ezeket mondja: „A jelzett községek is közigazgatás és igazságszolgáltatás tekintetében, Sz a m o s ú j v á r k i v é t e l é v e l, az ebesfalvi főbíró joghatósága alá tartozván, Ebesfalva volt az intéző központ“). 15. Erzsébetváros önkormányzati szervezete. 16. Ipar és kereskedelmi viszonyok. 17. Az állami elemi fiúiskola, óvoda és ipariskola rövid története. 18. Az erzsébetvárosi zárda és leányiskola. 19. Görög kath. egyház. 20. Az ágostai hitvallásúak egyháza. 21. Görög keleti egyház. 22. Az örmények honfűsítése. 23. Erzsébetváros az 1848/9. évi forradalom alatt. 24. Erzsébetváros képviselő-testületének kegyúri jogai és kötelmei. 25. Az erzsébetvárosi örmény családok 1708-tól kezdve maig. 26. Gymnasium. 27. Jótévíink. 28. Az ev. ref. egyházközség története. Mileniumi ünnepélyünk. 30. Befejezés. — Képek: Erzsébetváros látképe. Ávedik Lukács. Apaffy-kastély. Az ó-templom. Az örmény kath. főtemplom. Karácsony János plebános. A mechitharista templom. Sándor János főispán. Trajánovics János polgármester. Erzsébetvárosi árúház. Leányiskola. Csatt Margit (apácza). M. kir. honvédlaktanya. Dr. Wolff Bogdán. Ev. ref. templom. Ávedik Simon. Dániel Márton országgyűlési képviselő. Erzsébetváros tervrajza. Erzsébetváros és határának térképe. Összesen 19. Kár, hogy a képek nem készültek jobb czinkográfusnál. A csinos kiállítás Todorán Endre derék nyomdatulajdonos kifejlett, versenyképes műizléséről tesz tanúságot.

Örmény püspökség. Kedves barátunk és derék munkatársunk: Merz a Gyulának a mondott czím alatt közreadott igen érdekes füzetéről több lap szépen nyilatkozott. A „Nemzet“ egész tárczát hozott erről a füzetről. A megjelent lapnyilatkozatok közül

mi itt csak kettőt közlünk. A „Budapesti Hirlap“ 321. számában ezeket mondja: Okos és szépen megírott füzet jelent meg ezen ezímen Merza Gyulától. A füzet célja ágitálni a mellett, hogy 1900-ban, a mikor Szamosújvár város alapításának kétszázados jubileumát ünnepli, állítsák fel Szamosújvár főterén a város alapító Verzár püspök szobrát és ugyanekkor iktassák be az újonnan visszaállítandó magyar-örmény püspökség székébe a kinevezendő magyar-örmény püspököt. Különösen azért volna ez fölöttébb kívánatos, hogy a huszezernyi nép egy egyházfő vezetése alatt összetartassák, a magyar államhoz nem egészen hű nemzetiségek közt, hogy továbbá ne kellessen az örményeknek külföldre vinni theologusaikat pappá szentelés végett és hogy végül az örmény liturgia magyar nyelve magva legyen oly törekvésnek, a mely a magyar-katolikuskok ritusába is bele viszi a magyar nyelvet. Fölhivja a füzet a főrendiház és a képviselőház örmény tagjait, hogy interpellálják meg a kultuszminisztert: mi történt az örmény püspökség visszaállítása iránt még br. Eötvös József minisztersége idejében beadott kérvénnyel és a hazai örményiség nevében intézzenek új felterjesztést az országgyűléshez és a kormányhoz. Az örmények kérelme kétségkívül sok méltánylást érdemel. — A „Magyarország“ 325. számában ezeket olvassuk: A magyarországi örmények — élükön Szamosújvár lakóival — mozgalmat indítottak az iránt, hogy a város alapító Verzár Auxentius püspöknek emlékszobor állíttassék. A kegyelet mozgalom megindítójának, Merza Gyulának tollából most röpirat jelent meg, mely az örmény püspökség kérdését tárgyalja. A röpirat azt a törekvést szolgálja, hogy a multban létezett és így csak betöltetlen örmény püspökség újlag életre ébredjen, hogy ez által erős hazafias központja keletkezzék a most lankadó armenizmusnak. A röpirat szerint ugyanis a vallásfelekezetek legújabbkori történetében példátlan anomalia az, hogy a 20 ezer lélekszámot megközelítő magyar-örményiség szertartású plebánosai, tehát a törvénybe czikkelyezett örmény kath. egyház, latin szert. püspök fenhatósága alatt álljon, mint a mely főpásztor sem az örmény egyházi nyelvet, sem a liturgiát nem ismeri, sem az örmény papoknak felszentelésére kompetenciával nem bír. A röpirat végre oda konkludál, hogy a sajtó útján újabban napi rendre került és érdeklődés tárgyát képező gör. kath. püspökség létesítésének kérdésével kapcsolatban mi is újítsuk meg kérelmünket, hogy a kezdetben reánk erőszakolt, már közel 180 éves provizorium. illetve a latin ritusnak az örmény ritus felett gyakorolt jogtalan felügyelete végre már egyszer beszüntetessék.

Vámbéry előadása. Budapesten érdekes előadást tartott Vámbéry „Törökország bomlásának okairól.“ — leszámítva azon nála már megszokott elfogultságot, miszerint az izlám összeférhetőségét a civilizációval és a haladással következetesen védi; nem egyszer a keresztény vallás rovására, — s mindenkor keseregve gondol a „Finis Turciae“ lehetőségére; melynek bekö-

vetkeztével még a sokszor lenézett örmény nemzet is szabadsághoz juthat. — „Omnia jam fient, fieri quae posse negabas!“ ...

Közgazdasági élet.

Új vasútvonal Erdélyben. A „Magyarország“ írja a székelyföldi vasúthálózat kiépítése ügyében a következőket: „Mint nekünk táviratozzák, a székely vármegyék gazdasági érdekeltsege fölterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez a székelyföldi vasútak ügyében, s ugyan ekkor ismételten kérelmezte az apahida-marosvásárhely - héjjasfalvi összekötő vasúti vonalnak kiépítését.“ Az új vasút tervéhez azonban, nézetünk szerint, még az irány közelebbi megjelölése tekintetében is szó férhet és van tere a bírálati észrevételeknek. A nélkül, hogy az érintett apahida - héjjasfalvi iránynak előnyeit és hátrányait szakszerű szempontok szerint az egyetemes bírálat mérlegére helyeznők, s azzal szemben az országos és vidéki jogosult érdekek egybevetése mellett határozott elvi álláspontot foglalhatnánk el, — egyelőre csak illetékes megfontolás alá veendőnek jelezzük ama körülményt: vajjon az apahida - kocárd - marosvásárhelyi már kiépített vonalrészszel csaknem parallel új vasúterv (az apahida - marosvásárhelyi) helyett, nem volna-e sokkal indokoltabb, már a csatlakozási pont emporialis jelentőségénél fogva is, egy oly irányt fölvenni, mely a szamosvölgyi vasút szamosújvári pályaudvarából kiágazólag épp a közelebről kiépített állami kőút főirányát követve, — csatlakozni a közvetlenül ja székely fővárosához, Maros-Vásárhelyhez, s innen folytatólag tovább a székelyföldi vasúthálózat egyik gőcpontjához, Héjjasfalvához? Mindenesetre megfontolandó lenne, vajjon Szamosújvár legyen-e az új vasút kiinduláspontja, avagy Apahida?

Örmény telepítvényesek. A szófiai „Progress“ jelentése szerint a bolgár minisztertanács elhatározta, hogy mintegy 1000 örmény földmivest, a kik Anatóliából Konstantinápolyba menekültek és onnan Várnába jöttek, le fogja telepíteni Bulgáriában, s ennek keresztül vitele céljából egy bizottságot fog kinevezni. Azon föltevésből indulnak ki, hogy a kivándorlók részére a földmivésre alkalmas telkeket fognak Dobrudsának, a bolgár államhoz tartozó részében adományozhatni! E közlemény kiegészítéseül említést teszünk arról is, hogy sok örmény menekült, a törökországi események folytán Amerika felé vette az útját. Egy jövedelmező új iparág, (a szmirnai szőnyeg-gyártás) keleti örmény iparosok felhasználásával Magyarországon is meghonosítható lenne; sőt a hazai (újvidéki) selyemgyártás fejlesztésére is alkalmazhatók lennének az ebben jártas kisázsiai örmény munkások.

Törökország pénzügyeinek rendezése. Párizsi diplomáciai és politikai körökből jelentik, miszerint a londoni orosz nagykövet közölte már az angol külügyi hivatalal a Törökország pénzügyi helyzetének rendezésére vonatkozó orosz-francia javaslatokat; a melyeket úgy lehet tekinteni, mint Törökországnak az európai nagyhatalmak gyámsága alá helyezését. Arról van szó ugyanis, hogy az egész ottomán birodalom pénzügyi közigazgatását és különösen adó-adminisztrációját az államadóssági pénztárral egyesítik. Még nem tudják, hogy a szultán hozzájárult-e ezekhez a javaslatokhoz? — de az bizonyos, hogy e javaslatok is nagy politikai tervekkel, különösen a mindezideig csak a papíron maradt örményországi reformokkal állanak szoros összefüggésben.

Mi újság az örmény világban?

Az új örmény patriarkha. Ormánián Malathias, kit a török kormány által lemondásra kényszerített derék Iszmirlían Máté helyébe választottak patriarkhának, eredetileg, örmény szertartású róm. kath. pap volt. Rómában tanult. De midőn visszatért Konstantinápolyba, ellentétbe helyezkedett előbbi elveivel és erősen protestált a csalatkozhatlansági dogma ellen. Mikor aztán Hászun, az akkori örmény kath. patriarkha, az örmény kath. egyházba is beakart vinni e dogmát, Ormánián egész családjával együtt a nem-egyesült egyházba lépett át, a melynek most patriarkhája lett. Ormánián magas műveltségű ember. Doktora a theológiának, filozófiának és a jognak és tagja a római theologiai akadémiának. Anyanyelvén kívül beszél még törökül, francziául és olaszul, továbbá a latin nyelvet is jól tudja. Természetére nézve egyáltalán nem mondható zárkózottnak, hanem a világban forgolodó embernek modják, ki érdeklődik a társadalmi mozgalmak iránt is...

Az örmény keresztények érdekében a francia kamara több tagja nagyszabású parlamenti vitát támasztott. Interpellációkat jelentettek be: Denis Cochin, de Mun gróf, Lemyre, Delafosse, Jaurès és Hulst, egyrészt azokról a kegyetlenkedésekről, melyeknek oly sok ezer örmény esett áldozatául, — másrészt pedig az általános keleti kérdés állásáról. — Legelsőbben Denis Cochin fejtette ki interpellációját. Ráutalt a berlini szerződésre; ez a szerződés reformokat követelt a török kormánytól, s már ez is azt bizonyítja, hogy Európa előre látta a borzasztó eseményeket. És mit tett Európa 1880. óta, hogy az örményeket megoltalmazza? Hiában kutatnók, mert éppenséggel semmit sem tett. Az örmények szenvedése és nyomora páratlan a világtörténetben, a törökök a legembertelenebb módon üldözték ezt a népet. A török által végbevitt mészárlás valóban vérlázító volt; a rendőrség felfegyverezte füttykössel és bunkóval a csöcseléket és a török birodalom legfőbbjei rendelték el a vérengzést. A tömegnek nem

kellott egyéb; ez a hitvány söpredék rávetette magát az ártatlanokra és sorra gyilkolta a védtelen asszonyokat, gyermekeket és aggastyánokat, a hitvány kormány nyomorult czinkosságának védelme alatt! A nagykövek csillapítani akarták a nép dühét, de a gazok nem türték, hanem még jobban élesztették az aljas szenvedélyeket. — Denis Cochin után de Mun gróf szólalt fel, korholta egész Európát tétlenségeért, s a miatt vádolta a szultánt, hogy a vérengzésnek útját nem állotta. — Hubbard (radikális) ellenzett minden erőszakos intervencziót, s azon nézetben van, hogy Oroszország és Franciaország együttesen kieszközölhetnék a szultánnal a szükséges reformokat. — Hanotaux (a külügyminiszter) nagyszabású beszédben válaszolt az interpellációkra, a melyben kijelenté, hogy a hatalmak csak egyetértő és együttes eljárással lennének képesek a törökországi állapotokon segíteni; s hogy most alapos kilátás van arra, hogy a hatalmaknak ezen egyetértése létre fog jönni! Végül a kormány nyilatkozata nagy többséggel helyeseltetett.

A magyar béke-egyesület — a székesfővárosban tartott nemzetközi békekongresszus alkalmával létrejött határozat következtében, — felkérte a nagyhatalmak kormányait: hogy az örmények védelmére, illetve üldöztetések megszüntetése érdekében lépjenek közbe. A fölkért kormányok közül az angol kormány volt az első, a mely a magyar békeegyesület megkeresésére válaszolt; s a melynek részéről Salisbury miniszterelnök a választ már megis küldte a budapesti béke-egyesület titkári hivatalához.

Tudósítás Bulgáriából. A „Balkán-ügynökség“ jelenti: Hivatalos adatok szerint a bolgár földre érkezett örmény menekültek száma közel 11.500-at tesz ki. Abból a körülményből, hogy e menekülők legnagyobb része a Fekete-tenger partján levő városokban megmaradt és nem vonul az ország belsejébe, — azt vélik következtethetni, hogy a menekülők Bulgáriában szándékoznak letelepedni. A menekülők nagy része mint teherhordó és tengerparti hajórakodó kapott alkalmazást Burgasz és Várna városok kikötőjében; a hol jelenleg a gabonakivitel igen élénk. Mások a bulgáriai lakosság önkéntes adományaiból, valamint Angliából érkező segélyadományokkal tartják fenn magukat. Valónak bizonyul, hogy a bolgár kormány — tekintettel arra, hogy a menekülők közt igen sok földművelő is van, — hajlandó részükre a Dobrudzsa-nak bulgáriai részében művelhető földterületet átengedni.

Az örmények mészárlása. Ismeretes az az elkeseredett gyűlölség, melyet az angolok a törökök ellen éreznek. Kifejezést nyert ez a gyűlölség azokban a heves hangon tartott beszédekben, melyekben Glastone glövetelte Törökország eltörlését. Most Amerikából küldöznek világgá nagy íveket, melyeken a legnagyobb részletezéssel vannak leírva az örmény kegyetlenkedések. Külön-külön

sorolja fel az összes államok bűneit, melyek a kegyetlenkedések eltűrése folytán lelkiismeretüket terhelik, s arra a végkövetkeztetésre jut, hogy a kereszténység igazának kivívásában az Egyesült-Államok csillagos lobogójának kell legelől lobogni s akkor hozzájuk fog csatlakozni az egész keresztény világ.

A perzsiai kurdok betörést intéztek közelebből Török-Arménia, illetőleg a ván-i tartomány területére; s ott féktelen pusztítást vittek végbe az örmény falvak lakosságán. E tervszerű rablótámadás hírére Örményországnak, orosz uralom alatt álló részéből, névszerint az Ararát közelében levő Ecsmiádzin-ból orosz csapat indult a feldult török terület felé, — de a sanyargatott örmények megoltalmazásától már elkéssett.

Tudósítás Triesztből. A „Budapesti Hírlap“ trieszti tudósítója írja: A közvélemény néhány nap óta nagyon fel van izgatva ama hír miatt, hogy egy Lloyd-gőzösnek kapitánya, a Lloyd rhoduszi ügynökének, s egyúttal osztrák-magyar konzuli ügyvivőnek rendeletére, több menekülő örmény családot kiszolgáltatót a török hatóságnak. A Lloyd igazgatósága megindította a vizsgálatot! Eddig tart a távirati tudósítás, — a mely remélhetőleg a magyar országgyűlés előtt is szóba fog hozatni.

A török kormány most a magasrangú örményeket üldözi. Elfogadta Undsián Ápig efendit és Norádungián Háruthiunt, azt fogta reájok, hogy a forradalmárokkal állanak összeköttetésben. Nem tudott reájok semmit sem bizonyítani, de azért börtönbe vetette őket: így legalább nem kell visszafizetni azt a nagy összeget, melylyel a kormány ezeknek tartozik. Ugyanis a tengerészeti miniszterium az elsőnek 80'000 török arannyal tartozik, mi 1, 900'000 frankot tesz.

A Bucarestben megjelenő „Adeverul“ című napi lap ezeket mondja: Ezerével menekülnek az örmények Konstantinápolyból. A nyomor, melybe az örmények estek, kimondhatatlan. Azok, kik tegnap gazdagok voltak, nagy családdal birtak, boldogok voltak, — ma szegények, árvák, özvegyek. Európa és Amerika minden országában látunk menekült örményeket. Németországban bizottságok alakultak, melyek ezen nyomorultakon akarnak segíteni. — Egy év alatt százezer örményt ölt meg a török és több mint kétszázezer menekült el a világ minden tája felé. És Európa ezeket az atrocitásokat látja és türi, mert a hatalmak közt nincs egyetértés.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.